

С. О. Тульчинська,
д. е. н., професор, професор кафедри економіки та підприємництва,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ

С. О. Кириченко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ

А. В. Бут,
магістр факультету менеджменту та маркетингу,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ

В. П. Дубенець,
магістр факультету менеджменту та маркетингу,
НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського", м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.2.20

СТИМУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

S. Tylchynska,
Doctor of the Sciences (Economics), Professor, professor of the Department of Economics
and Entrepreneurship, NTUU "KPI named after Igor Sikorsky", Kyiv

S. Kyrychenko,
Ph.D., associate professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
NTUU "KPI named after Igor Sikorsky", Kyiv

A. But,
master 2 years of study, NTUU "KPI named after Igor Sikorsky", Kyiv

V. Dubenets',
master 1 years of study, NTUU "KPI named after Igor Sikorsky", Kyiv

STIMULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF THE CONCEPT OF CROSS-BORDER COOPERATION IMPLEMENTATION

Статтю присвячено актуальним питанням стимулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах реалізації концепції транскордонного співробітництва. З'ясовано сутність понять "транскордонне співробітництво" та "транскордонний регіон", "єврорегіон". Обґрунтовано, що ефективне застосування концепції транскордонного співробітництва потребує визнання існуючих проблем прикордонних територій та розуміння необхідності вирішення цих питань на рівні державних програм регіонального розвитку.

Доведено необхідність акцентування уваги на особливостях функціонування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання в умовах реалізації концепції транскордонного співробітництва: врахування багатонаціональної структури прикордонних територій; створені на транскордонній території координативні органи, не мають певного відокремленого адміністративного статусу та управлінських повноважень; необхідність формування спільних цілей та задач транскордонного партнерства між країнами-сусідами; конструктивне вирішення проблем, пов'язаних з реалізацією відповідних програм. Окреслено напрями інтернаціонального співробітництва в контексті розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств: розвиток об'єктів інфраструктури, соціально-культурний розвиток, формування належного правового забезпечення, розвиток перспективних галузей економіки регіону.

Доведено, що проведення зваженої політики у сфері транскордонного співробітництва дозволить активізувати економічну активність суб'єктів підприємницької діяльності на прикордонних територіях, тим самим стимулюючи зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання в цілому. Оскільки, широкі можливості до співробітництва формують необхідні стимули, з одного боку, для українського підприємця, а з іншого — для потенційних іноземних партнерів, адже партнерство та координація спільних дій у бізнесі дозволяє підвищити фінансові результати роботи організації та ефективніше боротися з конкурентами.

The article is devoted to the urgent issue of stimulation of foreign economic activity of enterprises in the conditions of implementation of the concept of cross-border cooperation. The essence of the concepts of "transborder cooperation" and "transborder region", "Euroregion" is clarified. It is substantiated that effective application of the concept of cross-border cooperation requires recognition of the existing problems of the border territories and understanding of the need to address these issues at the level of state programs of regional development.

The necessity of emphasizing the peculiarities of the functioning of foreign economic activity of business entities in the conditions of implementation of the concept of cross-border cooperation: the consideration of the multinational structure of the border territories; created by the coordinating bodies in the cross-border area, do not have a certain distinct administrative status and managerial authority; the need to formulate common goals and objectives of cross-border partnership between neighboring countries; constructive solution to the problems associated with the implementation of relevant programs. The directions of international cooperation in the context of development of foreign economic activity of domestic enterprises are outlined: development of infrastructure objects, socio-cultural development, formation of proper legal support, development of perspective branches of the region's economy.

It is proved that carrying out of the balanced policy in the field of cross-border cooperation will allow to intensify the economic activity of business entities in the border territories, thus stimulating the foreign economic activity of business entities as a whole. Because the broad opportunities for cooperation create the necessary incentives, on the one hand, for the Ukrainian entrepreneur, and on the other hand, for potential foreign partners, because partnership and coordination of joint activities in business, can increase the financial performance of the organization and more effectively fight against competitors.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, транскордонний регіон, євро регіон, євро-регіональне співробітництво, прикордонні території.

Key words: foreign economic activity, enterprise, transboundary region, Euroregion, Euroregional cooperation, border territories.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Протягом останніх років Україна перебуває у стані складних структурних перетворень, викликаних різкою зміною геополітичного вектору розвитку країни та початком військового конфлікту на території потужних економічних регіонів. Такі процеси склали усі необхідні передумови до появи ряду негативних екстерналій, чий деструктивний вплив відобразився на динаміці основних макроекономічних показників держави, які демонструють різке падіння рівня життя населення, низькі темпи розвитку малого та середнього підприємництва, падіння показників ефективності існуючих підприємств та відсутність будь-яких економічних стимулів для притоку крупного капіталу у вітчизняну економіку. Звичайно, державою декларуються наміри щодо інтеграції у європейський економічний простір, слідування принципам вільної торгівлі, розвитку підприємницької ініціативи та формуванню сприятливих економічних умов, однак відповідні наміри найчастіше носять декларативний характер і на стадії реалізації супроводжуються використанням інструментів притаманним українському постсоціалістичному минулому. В таких умовах державна політика повинна бути спрямована на прискорене економічне зростання, орієнтоване на досягнення економічних показників країн-сусідів. Одним із перспективних напрямів державної політики є розвиток концепції транскордонного співробітництва, яка базуючись на економічній інтеграції прикордонних територій дає можливість сформувати стабільну основу для розвитку суб'єктів підприємництва та стимулювання розвитку їх зовнішньоекономічному напрямку діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розвитку концепції транскордонного співробітництва присвячена значна кількість наукових праць, конференцій та форумів. Відповідні дослідження представлені у працях таких вітчизняних авторів як П. Беленький, Б. Буркінський, З. Варналій, О. Вишняков, М. Долішній, М. Лендєл, Ю. Макогон, А. Мокій, В. Мікловда, С. Пирожков, О. Чмир. Надаючи належне працям науковців у

цьому напрямі, необхідно зазначити, що питання транскордонного співробітництва для розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств залишається не достатньо опрацьованим та вимагають подальших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Розглянути теоретичні та практичні аспекти, наявні проблеми розвитку транскордонного співробітництва різними регіонами України з метою обґрунтування ефективності даної концепції для стимулювання провадження ЗЕД вітчизняними підприємствами на прикордонних територіях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ефективне застосування концепції транскордонного співробітництва потребує визнання існуючих проблем прикордонних територій та розуміння необхідності вирішення цих питань на рівні державних програм регіонального розвитку. Найчастіше увага держави найбільш сконцентрована на питаннях митного регулювання, а проблеми розвитку даних територій набувають другорядного значення, населення відчуває на собі ряд утисків, що виявляються в обмеженні з власним пересуванням, рухом товарів та послуг, до того ж місцеві бюджети найчастіше фінансуються за залишковим принципом, а самі регіони поволі стають депресивними.

Власне термін "транскордонного співробітництва" ("trans/cross-boundary cooperation") виник ще у 80-х роках минулого століття і був зафіксований у ряді міжнародних договорів та конвенцій, а етимологія слова "транскордонний" забезпечує доступність сприйняття самого терміну. Загалом, транскордонним співробітництвом можна визначити сукупність дій орієнтованих на досягнення домовленостей між державними органами різної юрисдикції, для поглиблення інтеграційних зв'язків та сприяння розвитку місцевих громад. Тобто відповідні домовленості сприяють мінімізації негативного впливу існування державних кордонів та диспропорцій розвитку, що можуть виникати на цьому ґрунті.

Одним із основних понять якими оперує дана концепція є поняття "транскордонного регіону" — це певна тери-

торіальна структура, що охоплює території декількох держав, які мають спільний кордон та формують сприятливі умови для поглиблення соціально-економічної співпраці на цих територіях. Принагідно зазначимо, що в національному законодавстві відсутнє поняття "транскордонного регіону" та "транскордонної співпраці" натомість визначено лише поняття "прикордонного регіону". Таким регіоном визнається територія на відстані, що не перевищує 30 км від кордону, відповідні норми встановлені на базі угод про малий прикордонний рух з країнами-сусідами [1].

У практиці транскордонного співробітництва трапляються випадки встановлення прикордонної зони в межах від 10 до 50 км від лінії державного кордону [2, с. 265].

У процесі реалізації даної концепції слід брати до уваги ряд особливостей функціонування цих територій, що напружують впливають на ступінь ефективності впроваджуваних заходів:

- по-перше, створення транскордонних регіонів потребує врахування багатонаціональної структури прикордонних територій та необхідності дотримання принципів мультикультуралізму;

- по-друге, правове регулювання будь-яких проблемних питань здійснюється під юрисдикцією тієї держави, де вони виникли, а на створеній транскордонній території координативні органи, не мають певного відокремленого адміністративного статусу та управлінських повноважень;

- по-третє, необхідність формування спільних цілей та задач транскордонного партнерства між країнами-сусідами, що забезпечить належний ступінь мотивації та залученості усіх сторін до такого партнерства;

- по-четверте, конструктивне вирішення проблем, пов'язаних з реалізацією відповідних програм (екологічний аспект, інфраструктура, питання захисту нацменшин).

Однією з найпоширеніших форм транскордонного співробітництва між державами є створення так званих "євро регіонів" — добровільних організаційних утворень за участю двох і більше держав, що передбачає налагодження економічних зв'язків та координацію спільних дій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіону. Ці утворення створюються за умови погодження місцевих та центральних органів влади, мають чітку організаційну структуру та концентруються на розробці спеціальних проектів економічного та культурного співробітництва між двома державами на місцевому рівні.

Така форма транскордонного співробітництва є доволі поширеною у європейських країнах. Сьогодні в Європі нараховується більше 50 євро регіонів, які об'єднують понад 300 регіонів (земель, уїздів, графств, провінцій, номів тощо) [2, с. 267]. На даний момент, Україна бере участь у 9 євро регіонах.

Проведення зваженої політики у сфері транскордонного співробітництва дозволить активізувати економічну активність суб'єктів підприємницької діяльності на прикордонних територіях, тим самим стимулюючи зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання. Пожвавлення зовнішньоекономічної активності неможливо за умови надання у своїй політиці переваг лише окремим складовим розвитку регіону, лише синергія залучення у процес транскордонного співробітництва усіх складових суспільної організації дозволить налагодити стабільне економічне співробітництво з іноземними партнерами. Отже, можна виділити наступні напрямки інтернаціонального співробітництва в контексті розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств:

1. Розвиток об'єктів інфраструктури. Активне транскордонне співробітництво у межах євро регіону дозволяє, спільно з іноземними партнерами, розробляти масштабні інфраструктурні проекти зі створення нових та реконструкцію існуючих об'єктів. Така злагоджена робота окрім будівництва та модернізації транспортних коридорів відкриває можливості до узгодження нових торговельних шляхів, хабів, транзитних маршрутів, що розширює потенційні можливості вітчизняних підприємців, що планують виходити на зарубіжні ринки.

2. Соціокультурна складова розвитку. Однією з основних причин доцільності створення транскордонних регіонів є схожість культури та тісні родинні зв'язки з населенням з іншої сторони кордону. Зазвичай економічна активність населення цих територій обмежується рядом адміністративних норм, що викликають труднощі у повсякденному житті. Активне співробітництво місцевих органів влади двох країн дозволяє нівелювати ці обмеження та завдяки спільним програмам підтримати соціальний та культурний розвиток населення. Одним із яскравих прикладів такого співробітництва у культурній сфері є проект відновлення двох монастирів на території України та Польщі, загальною сумою більш ніж 2 мільйони гривень у рамках програми Польща — Білорусь — Україна. Будуть проведені роботи, а також планується закупити обладнання й ініціювати туристичний продукт "Маршрут монастирів історичної спадщини закону реформаторів" [3].

3. Формування належного правового забезпечення. Даний аспект передбачає розробку профільного законодавчого забезпечення питань транскордонного співробітництва, на основі досвіду західних партнерів та стратегічних орієнтирів розвитку національної економіки. Мається на увазі, що нормативно-правова база має формуватися не лише за рахунок існуючих законодавчих актів європейських, а й з урахуванням національних інтересів. Безперечно, нормативні акти розвинутих країн Європейського Союзу забезпечують ефективне партнерство між прикордонними територіями, утім, необхідно враховувати існуючі диспропорції у розвитку України та відповідних країн. Непродумане введення деяких норм може істотно послабити позиції Української держави на деяких прикордонних територіях та зумовити активізацію сепаратистських настроїв серед населення.

4. Розвиток перспективних галузей економіки регіону. Застосування даної концепції відкриває можливості до консолідації спільних зусиль у розширенні діяльності інвестиційно-привабливих галузей регіону. Цуй напрям якомога краще відображає роль транскордонного партнерства у активізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними підприємствами незалежно від виду їхньої діяльності. Широко можливості до співробітництва формують необхідні стимули, з одного боку — для українського підприємця, а з іншого, для потенційних іноземних партнерів, адже партнерство та координація спільних дій у бізнесі, дозволяє підвищити фінансові результати роботи організації та ефективніше боротися з конкурентами.

Одним із успішних прикладів реалізації концепції транскордонного співробітництва в контексті стимулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств у пріоритетних галузях є діючий трьохсторонній проект у рамках транскордонного співробітництва Республіка Молдова — Україна — Румунія — "ТрансАгрополіс — транскордонна підтримка агробізнесу". Проектом передбачається створення міжрегіо-

нальної мережі підтримки підприємців, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції. Цілями проекту декларується стимулювання розвитку транскордонного агробізнесу серед малих та середніх підприємств, покращення взаємодії між асоціаціями фермерів та державним сектором, приваблення інвестиційних ресурсів для залучення у мережу транскордонного агробізнесу.

Загальна вартість проекту — 4 313 344,19 євро, з них 2 783 401,01 — грант Європейського Союзу, 1 529 943,18 — співфінансування Ясської повітової ради. Прямими бенефіціарами є Ясська повітова рада, місцева рада Лецкані, районна рада Унгень (Республіка Молдова), районна рада Фалешть, (Республіка Молдова), Вінницька обласна рада [4].

Таким чином, безсумнівним залишається той факт, що активний розвиток концепції транскордонного співробітництва дозволяє налагоджувати добросусідські відносини з іноземними партнерами та користуватися усіма перевагами транскордонної кооперації — обміном технологій, впровадженням спільних культурних програм, спільну координацію дій в питаннях формування належного інвестиційного клімату та розвитку пріоритетних галузей.

Однак навіть попри беззаперечні переваги, на сьогодні, існує ряд загрозливих факторів, що здійснюють стримуючий вплив на розвиток даного напрямку міжнародного співробітництва. До них можна віднести наступні:

- відсутність зацікавленості у впровадженні програм транскордонної співпраці серед місцевих органів влади, причиною чого є високий рівень бюрократизації системи влади на місцях та відсутності належного рівня мотивації державних службовців;

- відсутність розуміння ключових переваг використання цього механізму, у якості ефективного інструменту регіонального розвитку, серед вищих органів виконавчої влади;

- низький ступінь залучення до єврорегіонального співробітництва підприємницьких структур, недержавних установ та громадських організацій [5, с. 83];

- низький рівень розвитку та недостатній обсяг наданих державою повноважень відомствам, що займаються проектуванням та реалізацією програм регіонального розвитку;

- недостатній досвід спільного міждержавного планування програм транскордонного розвитку прикордонних територій серед місцевих органів влади;

- нерозвиненість інституцій єврорегіонального співробітництва [5, с. 83].

ВИСНОВКИ

У процесі проведення даного дослідження було узагальнено основні теоретичні та практичні аспекти здійснення транскордонного співробітництва між двома та більше країнами. Встановлено, що даний вид міжнародного співробітництва дозволяє активізувати зовнішньоекономічні зв'язки вітчизняних суб'єктів господарювання, що проводять свою діяльність на прикордонних територіях. Транскордонне співробітництво дозволяє мінімізувати впливи адміністративних обмежень, яким піддаються прикордонні території з боку державного регулятора та налагодити співпрацю у економічній та соціо-культурній сферах. Наразі існує ряд успішно реалізованих проектів транскордонної співпраці, однак все ще існує ряд гальмівних чинників, що сповільнюють активне впровадження даного механізму. Більшість цих проблем пов'язано з відсутністю стратегічного та інституційного мислення з боку центральних органів державної влади.

Література:

1. Про затвердження Методологічних положень з організації державної статистичного спостереження щодо оцінки обсягів неформальної торгівлі у статистиці зовнішньої торгівлі товарами [Електронний ресурс]: Наказ Державної служби статистики від 05.09.2011 №225 / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0225832-11/ed20110905/find/sp:max10?text=%CF%F0%E8%EA%EE%F0%E4%EE%ED%ED%E0+%E7%E-E%ED%E0>

2. Кухарська Н.О. Транскордонне співробітництво як форма розвитку економічних відносин України на регіональному рівні: колективна монографія / Н.О. Кухарська. — Каунас, Литва: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2017. — С. 263—291.

3. У рамках Програми транскордонної співпраці Польща-Білорусь-Україна відновлять монастир у Рава-Руській [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/u-ramkah-programy-transkordonnoyi-spivpratsi-polshha-bilorus-ukrayina-vidnovlyat-monastyr-u-rava-ruskij_315149.html

4. ТрансАгрополіс — Підтримка транскордонного агробізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://transagropolis.com/ua>

5. Щерба Г.І. Транскордонне співробітництво в рамках єврорегіонів в контексті процесів європейської інтеграції / Г.І. Щерба // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. — 2010. — Вип. 2. — С. 73—86. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_2_9

References:

1. State Statistics Service of Ukraine (2011), Order o"On Approval of the Methodological Provisions on the Organization of State Statistical Observations on the Estimation of the Volumes of Informal Trade in Foreign Trade Statistics", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0225832-11/ed20110905/find/sp:max10?text=%CF%F0%E8%EA%EE%F0%E4%EE%ED%ED%E0+%E7%EE%ED%E0> (Accessed 14 Jan 2019).

2. Kukhars'ka. N.O. (2017), Transkordonne spivrobitnytstvo iak forma rozvytku ekonomichnykh vidnosyn Ukrainy na rehional'nomu rivni [Cross-border cooperation as a form of development of economic relations of Ukraine at the regional level], Baltija Publishing, Kaunas, Lithuania.

3. Aloud (2018) "Within the framework of the Cross-Border Cooperation Program, Poland-Belarus-Ukraine will restore the monastery in Rava-Ruska", available at: http://vgolos.com.ua/news/u-ramkah-programy-transkordonnoyi-spivpratsi-polshha-bilorus-ukrayina-vidnovlyat-monastyr-u-rava-ruskij_315149.html (Accessed 14 Jan 2019).

4. TransAgropolis (2018), "Support for cross-border agribusiness", available at: <http://transagropolis.com/ua> (Accessed 14 Jan 2019).

5. Scherba, H. I. (2010), "Cross-border cooperation within Euroregions in the context of European integration processes", Mizhnarodnyj naukovyj forum: sotsiologhiia, psykhologhiia, pedahohika, menedzhment, [Online], vol. 2, pp. 73—86. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_2_9 (Accessed 14 Jan 2019).

Стаття надійшла до редакції 18.01.2019 р.